

2

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΩΔΙΚΟΛΟΓΙΑ

Άπαραίτητα και χρήσιμα δεδομένα

Ἀποσπάσματα ἀπὸ τῆ γενικῆ εἰσαγωγῆ τοῦ καταλόγου Στάθη Γρ. Θ., *Τὰ χειρόγραφα βυζαντινῆς μουσικῆς - Ἅγιον Ὅρος. Κατάλογος περιγραφικὸς τῶν χειρογράφων κωδίκων βυζαντινῆς μουσικῆς τῶν ἀποκειμένων ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν ἱερῶν μονῶν καὶ σκητῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους*, τόμος Α', Ἀθῆναι 1975, σσ. λ'-μγ', μς'-νβ', νζ'-ξ'.

Ὄνοματολογία τῶν μουσικῶν κωδίκων.

Σκοπήσαντες ἀνωτέρω τὰ εἶδη καὶ γένη τῆς Βυζαντινῆς Μελοδοποιίας, χωρήσωμεν καὶ εἰς τὴν γνωριμίαν καὶ ὀνομασίαν τῶν περιεχόντων τὰ εἶδη αὐτὰ μουσικῶν κωδίκων. Ἡ ὀνομασία τῶν περισσοτέρων μουσικῶν κωδίκων λαμβάνεται ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ἢ τίτλων αὐτῶν τούτων τῶν κωδίκων, ἐπιχειρεῖται ὅμως ἐνταῦθα σαφῆς καθορισμὸς τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Εἰς τὰς περιπτώσεις εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἐν ἀρχῇ κωδικὸς τινος διδόμενος ὑπὸ τοῦ κωδικογράφου τίτλος δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πραγματικότητα ἢ οὐδεὶς παρέχεται τίτλος, ὁ κωδιξ κατονομάζεται ἀσφαλῶς ἐκ τῆς συστάσεως τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ. Ἡ ὀνομασία τῶν κωδίκων, διὰ τὸ εὐτακτον τῆς παρουσιάσεως, ἀκολουθεῖ τὴν εἰς γένη κατάταξιν τῶν μελῶν τῆς Βυζαντινῆς Μελοδοποιίας.

Σ τ ι χ η ρ ἄ ρ ι ο ν. Τὸ σύνηθες περιεχόμενον ἑνὸς πλήρους Στιχηραρίου τῆς περιόδου IB' – IC' αἰῶνος εἶναι τὸ ἀκόλουθον.

α. Τὰ στιχηρὰ ἰδιόμελα ὄλων τῶν ἑορτῶν τοῦ Μηνολογίου, ἀπὸ α' Σεπτεμβρίου, ἀρχῆς τῆς ἰνδίκτου, μέχρι καὶ τῆς λα' Αὐγούστου.

β. Τὰ στιχηρὰ ἰδιόμελα καὶ τινὰ στιχηρὰ προσόμοια τοῦ Τριωδίου.

γ. Τὰ στιχηρὰ ἰδιόμελα τοῦ Πεντηκοσταρίου.

δ. Τὰ στιχηρὰ ἀναστάσιμα τοῦ Ἀναστασιματαρίου (ἢ τῆς Ὀκτωήχου).

ε. Τὰ στιχηρὰ ἀνατολικά καὶ τὰ κατ' ἀλφάβητον δογματικά τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ.

ς. Τὰ ια' ἑωθινὰ τοῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ.

ζ. Ἔτερα θεοτοκία δογματικά.

η. Σταυροθεοτοκία στιχηρὰ, ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Λέοντα τὸν σοφόν.

θ. Οἱ ἀναβαθμοὶ τῶν ὀκτῶ ἤχων.

ι. Ἐνδεχομένως στιχηρὰ τινὰ ἀναφερόμενα εἰς τοπικάς ἑορτάς, ἢτοι εἰς τὴν μνήμην ἑνὸς ἢ περισσοτέρων ἁγίων τῆς περιφέρειας ἢ μονῆς ἐξ ἧς προέρχεται ὁ κωδιξ.

Συνηθεστέρα πάντως εἶναι ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν ἐν Στιχηραρίῳ περιέχει μόνον τὰ στιχηρὰ ἰδιόμελα τῶν ἑορτῶν τοῦ Μηνολογίου, Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου. Ἐν τῇ χειρογράφῳ παραδόσει εὐρηται ἱκανὸς ἀριθμὸς Στιχηραρίων περιεχόντων μόνον τὰ στιχηρὰ ἰδιόμελα τῶν ἑορτῶν τοῦ Μηνολογίου. Τοῦτο συνήθως συμβαίνει ἀπὸ τοῦ IC' αἰῶνος καὶ ἐξῆς. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ IC' αἰῶνος ἔχομεν καὶ τὴν σπουδαίαν περίπτωσιν τοῦ «καλλωπισμοῦ» τοῦ μέλους τοῦ παλαιοῦ Στιχηραρίου παρὰ τῶν Γεωργίου Πρασίνου, Χρυσάφης τοῦ νέου, Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς δὲ παρατηρεῖται συχνότερα κατάτμησις τοῦ

περιεχομένου τοῦ Στιχηραρίου καὶ παράδοσις τῶν ἐνοτήτων κει-
χωρισμένων εἰς ἰδίους κώδικας. Οὕτως ἔχομεν·

Τριώδιον - Πεντηκοστάριον. Ὁ κώδιξ οὗτος περιέχει τὰ στιχηρὰ ἰδιόμελα τοῦ Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου. Εἶναι ὅμως συχνὴ ἢ περίπτωσις, καθ' ἣν ἀπαντοῦν κειχωρισμένως τό τε Τριώδιον καὶ τὸ Πεντηκοστάριον. Πρέπει δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐν τοῖς Τριωδίοις, ἐκτὸς τῶν στιχηρῶν ἰδιομέλων τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, περιέχονται ἐνίοτε καὶ τὰ τριώδια καὶ οἱ κανόνες τῶν ἀκολουθιῶν, καὶ σχεδὸν ἀπαραιτήτως τὰ δώδεκα στιχηρὰ ἰδιόμελα τῶν Μεγάλων Ὁρῶν τῶν ἁγίων Παθῶν.

Δοξαστάριον. Τὸ Δοξαστάριον, ἢ καὶ Δοξαστικάριον ὀρθότερον, περιέχει μόνον τὰ δοξαστικὰ ἰδιόμελα καὶ θεοτοκία ἐκ τοῦ Στιχηραρίου τῶν ἑορτῶν τοῦ Μηηνολογίου, Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου, δηλαδὴ τὰ στιχηρὰ ἰδιόμελα τῶν ὁποίων προηγεῖται ἢ μικρὰ λεγομένη δοξολογία Δόξα Πατρί . . . Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ. Τοιαῦτα δοξαστικὰ ὑπάρχουν εἰς τὸ τέλος τῶν ἑσπερίων στιχηρῶν, εἰς τὴν λιτὴν, εἰς τὰ ἀπόστιχα καὶ εἰς τοὺς αἴνους τῶν ἑορτῶν.

Δοξαστάριον τῶν ἀποστίχων. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα τὰ δοξαστικὰ τῶν ἀποστίχων συνεκεντρώθησαν εἰς ἓνα κώδικα, κυρίως διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Δοξασταρίου τοῦ Ἰακώβου Πρωτοψάλτου, καὶ ἀπηρτίσθη οὕτω τὸ Δοξαστάριον τῶν ἀποστίχων.

Ἀνθολόγιον Στιχηραρίου. Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς παρέχεται ὑπὸ τῶν κωδικογράφων. Ὁ κώδιξ εἶναι κατὰ βάσιν ἐν Δοξαστάριον, τὸ ὁποῖον ὅμως πέρα τῶν δοξαστικῶν τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν καὶ μεγάλων ἁγίων ἑορτῶν, περιέχει καὶ τινὰ ἄλλα στιχηρὰ ἰδιόμελα αὐτῶν τῶν ἑορτῶν.

Ἀνθολογία Στιχηραρίου. Καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος παρέχεται ὑπὸ τῶν κωδικογράφων· ἐν τῷ κώδικι τούτῳ περιέχονται κυρίως τὰ στιχηρὰ ἰδιόμελα, σὺν τοῖς δοξαστικοῖς βεβαίως, τῶν δεσποτικῶν, θεομητορικῶν καὶ δοξολογούμενων ἁγίων ἑορτῶν. Σχεδὸν πάντοτε προστίθεται πλήρες τό τε Τριώδιον καὶ τὸ Πεντηκοστάριον.

Ἐκλογή Στιχηραρίου ἢ στιχηρατικοῦ μέλους. Ὁ καταρτισμὸς αὐτοῦ τοῦ κώδικος εἶναι νεώτερος, τοῦ τέλους δηλαδή τοῦ ΙΗ' καὶ τοῦ α' ἡμίσεος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ὁ τίτλος συνήθως δίδεται ὑπὸ τῶν κωδικογράφων. Περιέχονται αἱ Μεγάλαι Ὑμνολογίαι — εἴτε ἐκ τῶν Στιχηραρίων τοῦ Χρυσάφου τοῦ νέου ἢ τοῦ Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν, εἴτε ἐκ τοῦ Δοξασταρίου τοῦ Ἰακώβου Πρωτοψάλτου — τὰ ὀκτώ ἢ καὶ τὰ δεκαεξὶ δογματικὰ θεοτοκία τοῦ Ἀναστασιματαρίου, τὰ ἰα' ἑωθινὰ — τὰ παλαιὰ ἢ τὰ τοῦ Ἰακώβου Πρωτοψάλτου —, ὀκτάηχα ἢ ἕτερα «δεινὰ» ὀνομαζόμενα στιχηρὰ ἰδιόμελα. Ἐνίοτε περιέχονται καὶ τὰ στιχηρὰ ἰδιόμελα τοῦ Νιπτῆρος καὶ τῶν ἀντιφώνων τῆς μεγάλης Πέμπτης.

Μεγάλαι Ὑμνολογίαι. Αἱ τρεῖς Μεγάλαι Ὑμνολογίαι, ἦτοι τὰ στιχηρὰ ἰδιόμελα τὰ ψαλλόμενα εἰς τὰς Μεγάλαις Ὑμνολογίαις τῶν παραμονῶν τῶν ἑορτῶν Χριστουγέννων, Θεοφανείων καὶ μεγάλου Σαββάτου, ἀπαρτίζουσιν ἐνίοτε ἴδιον κώδικα.

Ἀναστασιματάριον. Ὁ κώδιξ οὗτος, πολὺ διαδεδομένος ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἐξῆς, περιέχει κατ' ἤχον τὰ ἀναστάσιμα στιχηρὰ ἰδιόμελα καὶ τὰ ἀνατολικά τῆς Ὀκτωήχου ἢ τῆς Παρακλητικῆς. Συνήθως ἐκάστου ἤχου προτάσσονται τὰ ὀκτάηχα κεκραγάρια· ἐνίοτε ὅμως ἡ σειρά τῶν κεκραγαρίων εὐρηται ὅλη πλήρης ἐν ἀρχῇ τοῦ ὅλου περιεχομένου. Συχνῆ ἐπίσης εἶναι ἡ περίπτωσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐν ἀρχῇ τοῦ Ἀναστασιματαρίου προτάσσεται τὸ κείμενον τῆς συνήθους προθεωρίας ἢ προπαιδείας τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης, ἐκτεινόμενον εἰς ἕξ ἢ τὸ πολὺ ὀκτὼ φύλλα. Εἰς τὸ τέλος, σχεδὸν πάντοτε, περιέχονται τὰ ἰα' ἑωθινὰ. Ὅταν, πέραν αὐτοῦ τοῦ περιεχομένου τοῦ Ἀναστασιματαρίου, περιέχεται βραχεῖα ἢ ἐκτενεστέρα ἀνθολόγησις ἄλλων μελῶν, τότε πρόκειται περὶ μεικτοῦ κώδικος Ἀναστασιματαρίου — Ἀνθολογίας. Οὐχὶ σπανίως ἀπαντᾷ καὶ τὸ ἀντίστροφον, δηλαδή Ἀνθολογία — Ἀναστασιματάριον.

Εἰρμολόγιον. Τὸ Εἰρμολόγιον περιέχει βασικῶς κατὰ τάξιν καὶ κατ' ἤχον τοὺς εἰρμούς τῶν κανόνων, τῶν τε ἀναστασίμων καὶ τῶν ἄλλων τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν καὶ

μεγάλων άγιων έορτών. Όταν περιέχωνται πλήρεις οί κανόνες, και αύτή εΐναι ή περίπτωσις τών Εΐρμολογίων τοῦ Ι - ΙΓ' αΐωνος, τότε μεμελισμένοι συνήθως εΐναι μόνον οί εΐρμοί. Έκτός αύτοῦ τοῦ κλασσικοῦ ρεπερτορίου τοῦ Εΐρμολογίου, έν αύτῷ περιέχονται και οί πρόλογοι, οί εΐρμοί οὔτως εΐπεΐν τών προσομοίων τροπαρίων, διακρινομένων εΐς κατ' ήχον καθίσματα, κατ' ήχον στιχηρά προσόμοια, έξαποστειλάρια, αντίφωνα, άναβαθμούς και κοντάκια. Η ένότης αύτή όταν άπαντᾶ κεχωρισμένη ώς ίδιος κῶδιξ δέον νά χαρακτηρίζεται ώς **Προλογάριον**, και πρέπει πάντως νά δηλοῦται όταν εύρίσκεται ήνθολογημένη εΐς μεικτούς κῶδικας.

Ὡς άνεφέρθη έν τοΐς πρόσθεν, άπό τοῦ ΙΖ' αΐωνος διακρίνομεν Εΐρμολόγια διαφόρων ποιητῶν. Εΐς αύτάς τάς περιπτώσεις εΐναι χρήσιμον νά αναφέρεται εΐς τόν τίτλον και τὸ όνομα τοῦ ποιητοῦ, ώς, έπι παραδείγματος, Εΐρμολόγιον Μπαλασίου Ισρέως, ή Εΐρμολόγιον σύντομον Πέτρου Βυζαντίου, κ.λπ.

Καλοφωνικόν Εΐρμολόγιον. Τὸ καλοφωνικόν εΐρμολογικόν μέλος εΐναι δημιούργημα τοῦ ΙΖ' αΐωνος και ιδίως τοῦ β' ήμίσεος αύτοῦ και τῶν άρχῶν τοῦ ΙΗ' αΐωνος. Οί καλοφωνικοί εΐρμοί άπαρτίζουν ιδίαν συλλογήν και άνθολογοῦνται ώς ίδια ένότης εΐς τὸ τέλος συνήθως τῶν Παπαδικῶν ή άλλων Άνθολογιῶν τοῦ ΙΖ' και ΙΗ' αΐωνος. Ὡς ίδιος κῶδιξ τὸ Καλοφωνικόν Εΐρμολόγιον έμφανίζεται μόνον, και εΐς ολίγας περιπτώσεις, κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αΐωνος, συχνότερον δέ τὸ α' ήμισυ τοῦ ΙΘ' αΐωνος, άφ' οὔτου ὁ Γρηγόριος λαμπαδάριος και εΐτα Πρωτοφάλης συνέλεξε και έξήγησε τούς καλοφωνικούς εΐρμούς εΐς τήν Νέαν Μέθοδον αναλυτικῆς σημειογραφίας. Εΐς τὸ Καλοφωνικόν Εΐρμολόγιον περιέχονται κατ' ήχον διατεταγμένοι οί καλοφωνικοί εΐρμοί διαφόρων ποιητῶν και εΐς τὸ τέλος προστίθεται μία σειρά κατ' ήχον κρατημάτων ποιηθέντων έπίτηδες, ίνα ψάλλωνται εΐς τὸ τέλος τῶν καλοφωνικῶν εΐρμῶν συμπληρούντων οὔτως αύτούς ώς συνθέσεις μορφολογικῶς.

Ακολουθάριον. Ὁ όρος δίδεται διά πρώτην φοράν ειδικῶς ένταῦθα. Διά τοῦ όρου αύτοῦ χαρακτηρίζεται εΐς σχετι-

κῶς περιορισμένος ἀριθμὸς κωδίκων, οἱ ὅποιοι περιέχουν σχεδὸν πᾶν ὅ,τι ἄδεται κατὰ τὰς ἀκολουθίας τῶν κυριωτέρων ἑορτῶν τοῦ Μηηνολογίου, τοῦ Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου. Ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Τυπικοῦ ὀριζομένων καὶ τῶν ἐν τοῖς λειτουργικοῖς βιβλίοις, κυρίως τοῖς Μηναίοις, περιεχομένων παντοειδῶν τροπαρίων, τὰ ὅποια εἰς τὰ Ἀκολουθάρια αὐτὰ εὔρηται μεμελισμένα, οἱ κωδικογράφοι — συμπιληταὶ τῶν κωδίκων αὐτῶν ἐκδηλώνουν καὶ τὴν προτίμησιν αὐτῶν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον πολυέλεον, ἢ τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην δοξολογίαν, ἢ τοῦτο ἢ ἐκεῖνον χερουβικὸν καὶ κοινωνικόν, τὰ ὅποια ἀνθολογοῦν εἰς τὸν κώδικα δι' ἐκάστην τῶν ἑορτῶν. Τὸ δύσκολον εἰς τοὺς κώδικας αὐτοὺς εἶναι ἡ ταύτισις καὶ ἡ ὀρθὴ ἀπόδοσις τῶν συνθέσεων εἰς τοὺς ποιητὰς των, διότι, κατὰ κανόνα, τὸ πλεῖστον τοῦ περιεχομένου φέρεται ἀνωνύμως.

Π α π α δ ι κ ῆ. Ἡ Παπαδικὴ εἶναι τὸ κυριώτερον βιβλίον τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης γενικῶς καὶ εἰδικώτερον τοῦ παπαδικοῦ γένους μελῶν. Ἐν τῇ Παπαδικῇ, βασικῶς, περιέχονται τὰ παπαδικὰ μέλη τὰ ἀδόμενα ἐν τῷ ἑσπερινῷ, τῷ ὀρθρῷ καὶ τῇ θείᾳ Λειτουργίᾳ, ὡς καὶ ἄλλα μέλη ἀρμόδια δι' ἄλλας ἀκολουθίας (τοῦ Ἀιώμου, ἐπὶ παραδείγματος) καὶ τελετουργίας. Ὁ καταρτισμὸς τῆς Παπαδικῆς εἰς τὴν μορφήν ὑπὸ τὴν ὁποίαν διεδόθη εἶναι δημιούργημα τοῦ τέλους τοῦ ΙΓ' — ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ὁ παλαιότερος χρονολογημένος κώδιξ αὐτῆς τῆς μορφῆς εἶναι ὁ κώδιξ Ἀθηνῶν (Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη) 2458, καταρτισθεὶς πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Κουκουζέλη τοῦ Μαῖστορος καὶ γραφεὶς τὸ ἔτος 1336. Ὁ τίτλος, τὸν ὁποῖον ἐν ἀρχῇ τοῦ μεγάλου ἑσπερινοῦ (φ. 11r) φέρει ὁ κώδιξ οὗτος καὶ οἱ τούτῳ ὅμοιοι τοῦ ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνος, εἶναι «Ἀκολουθίαι συντέθειμέναι παρὰ τοῦ Μαῖστορος κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλη, ἀπ' ἀρχῆς τοῦ μεγάλου ἑσπερινοῦ μέχρι καὶ τῆς συμπληρώσεως τῆς θείας Λειτουργίας».

Ἀναλυτικώτερον, εἶδη παπαδικοῦ μέλους, τὰ ὅποια περιέχονται ἐν ταῖς Παπαδικαῖς, εἶναι αὐτὰ οἷα κατονομάζονται ἀνωτέρω εἰς τὰς α' ἕως δ' διακρίσεις τοῦ παπαδικοῦ γένους. Ἀπα-

ραιτήτως ὅμως ἐν ἀρχῇ αἱ Παπαδικαὶ περιέχουν πλήρη καὶ ἐκτενῆ προθεωρίαν τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης μὲ ὅσον τὸ δυνατὸν ἀρτιωτέραν συλλογὴν τῶν «μεθόδων» λεγομένων τῶν διαφόρων ποιητῶν πρὸς διδασκαλίαν καὶ διασάφησιν τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης, μὲ παράθεσιν τῶν ἐπωνύμων θεωρητικῶν συγγραφεῶν καὶ σχεδιαγράφησιν πινάκων καὶ κανονίων, τοῦ τροχοῦ καὶ τοῦ δένδρου τῆς παραλλαγῆς, τῆς «δυσκολωτάτης παραλλαγῆς τοῦ Ἰωάννου Κουκουζέλη καὶ Μαῖστορος», τῆς «σοφωτάτης παραλλαγῆς τοῦ Ἰωάννου ἱερέως τοῦ Πλουσιαδηνοῦ», κ.ἄ. Περὶ τὸ τέλος τῶν Παπαδικῶν περιέχονται ἐκ τοῦ Μαθηματαρίου μαθήματά τινα, ἀναγραμματισμοὶ κυρίως στιχηρῶν, καὶ ἡ ἐνότης τῶν κατασκευτικῶν μαθημάτων, πολλὰ τῶν ὁποίων εἶναι εἰς 15 συλλάβους στίχους πεποιημένα. Εἰς τὰς Παπαδικὰς δὲ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, εἰς τὸ τέλος αὐτῶν, περιέχεται ἡ ἐνότης τῶν καλοφωνικῶν εἰρημῶν. Τῶν νεωτέρων αὐτῶν ὀγκωδεστάτων Παπαδικῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐνὸς οὐχὶ εὐκαταφρονήτου ἀριθμοῦ κωδικίων, ἀντιπροσωπευτικὸς κῶδιξ εἶναι ὁ Ξηροποτάμου 307, γραφεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀναστασίου Βάια τοῦ Μεσολογγίτου τὰ ἔτη 1767 καὶ 1770, ὁ ὁποῖος καὶ περιεγράφη ἀναλυτικῶς διὰ τὰ χρησιμεύση ὡς βᾶσις καὶ μέτρον συγκρίσεως διὰ τοὺς ὁμοίους του κατὰ τὸ περιεχόμενον κώδικας, προγενεστέρους καὶ μεταγενεστέρους αὐτοῦ. Εἰς τὰς Παπαδικὰς, παλαιὰς καὶ νεωτέρας, συνήθως καταβάλλεται προσπάθεια ὑπὸ τῶν φιλοπόνων γραφέων αὐτῶν νὰ κωδικοποιηθῇ ἡ τρέχουσα ἐκάστοτε παράδοσις.

Τὰ παπαδικὰ μέλη τὰ περιεχόμενα ἐν ταῖς Παπαδικαῖς μαρτυροῦν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μορφήν αὐτῶν (Style, Stilart) καὶ μεταχείρησιν κατὰ τὴν μελοποιίαν, τὴν προέλευσίν των ἐκ δύο διαφόρων κωδικίων προὑπαρξάντων, τοῦ Ψαλτικοῦ καὶ τοῦ Ἀσματικοῦ.

Ψ α λ τ ι κ ὄ ν. Ὁ κῶδιξ αὐτὸς (ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ ἐξῆς) περιέχει τὰ προκείμενα πρὸ τῆς ἀπαγγελίας-ἀναγνώσεως τοῦ Ἀποστόλου, τὰ προκείμενα τοῦ ἑσπερινοῦ, τὰ μεγάλα προκείμενα, τὴν στιχολογίαν τοῦ μεγάλου ἑσπερινοῦ τῶν Χριστουγέννων καὶ Θεοφανείων, τὰ ἀλληλουϊάρια, τὰς ὑπακοὰς

τῆς Ὀκτωήχου καὶ τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ, ὡς καὶ τὰ μέλη τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς συλλογῆς τῶν κοντακίων. Κατὰ ταῦτα, τὸ Ψαλτικὸν ἦτο κυρίως τὸ βιβλίον τῶν ψαλτῶν, τῶν «καλοφώνῶν» ἢ «μονοφώνῶν».

Ἀσματικόν. Ὡς Ἀσματικὸν παρὰ τῶν μουσικολόγων χαρακτηρίζεται τὸ βιβλίον τὸ περιέχον τὰ ἀδόμενα ὑπὸ τοῦ χοροῦ μέλη, κυρίως τὰς καταλήξεις τῶν μελῶν τοῦ Ψαλτικοῦ. Τὸ περιεχόμενον τοῦ Ἀσματικοῦ εἶναι σχεδὸν τὸ αὐτὸ μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ Ψαλτικοῦ· ἡ διαφορὰ τῶν δύο κωδίκων ἐγκριεται μόνον εἰς τὸ διάφορον μέλος, τὴν διάφορον μορφήν συνθέσεως (Stilart) τοῦ περιεχομένου αὐτῶν.

Ἀνθολογία. Ἡ βραχυτέρα μορφή τοῦ περιεχομένου μιᾶς Παπαδικῆς συνιστᾷ τὰς κοινὰς Ἀνθολογίας τοῦ παπαδικοῦ μέλους. Ἡ βραχύτης τοῦ περιεχομένου ἀναφέρεται εἰς τὴν συνοπτικωτέραν ἔκθεσιν τῆς προθεωρίας, εἰς τὸ ὀλιγάριθμον ἢ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν μαθημάτων, κατανοητικῶν καὶ καλοφωνικῶν εἰρμῶν, καὶ πάντως εἰς τὴν βραχυτέραν καθόλου ἀνθολόγησιν τῶν ἀρμοδίων τῇ Παπαδικῇ μελῶν. Ἡ διάκρισις βεβαίως μεταξὺ Παπαδικῆς καὶ Ἀνθολογίας δὲν εἶναι εὐκόλος ὑπόθεσις, καὶ ἀπαιτεῖ πάντοτε ἐπιμελῆ ἐξέτασιν τοῦ περιεχομένου. Ἐνίοτε κώδικές τινες—Ἀνθολογίαι τιτλοφοροῦνται ὡς Παπαδικαὶ ὑπὸ τῶν γραφέων αὐτῶν. Τὸ πρᾶγμα πρέπει νὰ διορθοῦται ὑπὸ τοῦ κωδικολόγου.

Ἡ Ἀνθολογία, ὅταν εἶναι πλήρης, βασικῶς περιλαμβάνει προθεωρίαν, ἐσπερινόν, ὄρθρον καὶ Λειτουργίαν. Συχνῆ ἐπίσης εἶναι ἢ περίπτωσις τῶν Ἀνθολογιῶν ἐσπερινοῦ—ὄρθρου, ἢ ὄρθρου—Λειτουργίας, ἢ Λειτουργίας μόνης, μετὰ ἢ ἄνευ προθεωρίας καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις. Τὸ Ἀναστασιματάριον τοῦ Χρυσάφη τοῦ νέου ἢ τοῦ Πέτρου Πελοποννησίου, κατὰ περίπτωσιν, εἶναι σύνηθες περιεχόμενον εἰς τὰς Ἀνθολογίας. Σπανίως περιέχεται ὁ ὄρθρος μόνος, ὡς Ἀνθολογία ἐσπερινοῦ, κυρίως διὰ τὸ βραχὺ τοῦ περιεχομένου. Παρὰ ταῦτα ὅμως, τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' καὶ τὸ α' τέταρτον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος συναντῶμεν περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας τὰ ἐν τῷ μεγάλῳ ἐσπερινῷ ψαλλόμενα ἀπαρτίζουν αὐτόνομον κώ-

δικα, εἰς σημειογραφίαν ὅμως ἐξηγητικὴν ἢ τὴν τελικὴν τῆς Νέας Μεθόδου. Ἡ ἐξηγητικὴ ἢ τελικὴ ἀναλυτικὴ σημειογραφία διπλασιάζει τοῦλάχιστον τὴν ἔκτασιν τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου. Ὁ κώδιξ εἰς αὐτὰς τὰς περιπτώσεις δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ὡς Συλλογὴ ἐξηγήσεων (τοῦ ἑσπερινοῦ).

Κοντακάριον ἢ Οἰκηματάριον. Ἐν αὐτῷ περιέχονται τὰ κοντάκια, τὸ κουκούλιον καὶ ὁ α' οἶκος, συνηθέστατα ὅμως μόνον τὸ κουκούλιον, τῶν ὕμνων τῶν ἑορτῶν εἰς ἐκτενὲς μέλος, κατὰ τὴν μορφήν τῶν ἀναγραμματισμῶν ἢ μαθημάτων. Τὸ μέλος αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐξέλιξιν ἐπὶ τὸ «καλοφωνότερον» τοῦ μέλους τῶν εἰδῶν τοῦ Ψαλτικοῦ. Ὡς οἶκοι κυρίως περιέχονται κατ' ἐκλογὴν οἶκοι τινὲς τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου.

Ἀκάθιστος ὕμνος. Ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος ὅλος, ἦτοι καὶ οἱ εἰκοσιτέσσαρες οἶκοι, κατὰ σύνθεσιν διαφόρων ποιητῶν συνιστᾷ μίαν περίπτωσιν ἀνεξαρτήτου κώδικος. Συχνότερα πάντως εἶναι ἡ διάδοσις τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου τοῦ μελοποιηθέντος ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου λαμπαδαρίου τοῦ Κλαδᾶ.

Μαθηματάριον ἢ Καλοφωνικὸν Στιχηράριον. Ἐν τῷ κώδικι τούτῳ περιέχονται τὰ «καλοφωνικά» στιχηρά καὶ οἱ «ἀναγραμματισμοὶ»⁶ αὐτῶν, ἄλλως λεγόμενα «μαθήματα», ὅλων τῶν ἑορτῶν τοῦ Μηηνολογίου ἀπὸ α' Σεπτεμβρίου μέχρι λα' Αὐγούστου, τῶν Κυριακῶν τοῦ Τριωδίου καὶ τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, καὶ τῶν Κυριακῶν καὶ ἑορτῶν τοῦ Πεντηκοσταρίου μέχρι τῆς Κυριακῆς τῶν ἁγίων Πάν-

6. Ἀναγραμματισμός, καὶ παρεμφερῶς ἀναποδισμός, εἶναι ὅροι οἱ ὅποιοι ἀπαντοῦν εἰς τὸ Καλοφωνικὸν Στιχηράριον ἢ κοινῶς λεγόμενον Μαθηματάριον, δηλοῦν δὲ τὴν ἀνακατάστροφωσιν τῶν ποδῶν ἢ τμημάτων, ἢ τῶν φράσεων γενικῶς τοῦ ποιητικοῦ κειμένου (ψαλμικῶν στίχων—στιχηρῶν, κυρίως,—κοντακίων, ἢ ἄλλων τροπαρίων), οὕτως ὥστε νὰ ἐπιμηκύνεται τοῦτο καὶ προσφέρεται καλύτερα διὰ τοὺς πλατυσμοὺς τοῦ μέλους. Εἰς τὴν τιοιαύτην ἀνακατάστροφωσιν—ἀναγραμματισμὸν εἶναι ἀξιοπαρατήρητον ὅτι πολλάκις ἐπιτυγχάνεται, μᾶλλον συνειδητῶς ὑπὸ τῶν μελοποιῶν, ἰδιαιτέρος τονισμὸς τῶν νοημάτων τοῦ κειμένου, καὶ ἐξαίρονται τὰ δραματικὰ ἢ λυρικὰ, κατὰ περίπτωσιν, στοιχεῖα αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος οἱ ἀναγραμματισμοὶ καὶ γενικῶς τὰ μέλη τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς βυζαντινῆς μελουργίας καλοῦνται συμβατικῶς «μαθήματα» καὶ τὸ περιέχον αὐτὰ βιβλίον, κατ' ἀκολουθίαν, Μαθηματάριον, κυρίως ἕνεκα τῶν δυσκολιῶν, τὰς ὁποίας παρουσιάζουν αἱ συνθέσεις αὐταὶ κατὰ τὴν «ἐκ-μάθησιν» των ὑπὸ τῶν ψαλτῶν.

των και ἐνίοτε μέχρι και τῆς ἐπομένης Κυριακῆς, καθ' ἣν ἐπιτελεῖται ἡ μνήμη τῶν ἁγίων ἁγιορειτῶν Πατέρων. Πέρα τούτων περιέχονται, εἰς ἰδίας ἐνότητος, τὰ θεοτοκία μαθήματα και οἱ ἀναγραμματισμοὶ αὐτῶν, συνήθως κατ' ἤχον διατεταγμένα, τὰ κατανυκτικὰ μαθήματα μετὰ τῶν νεκρωσίμων, και τὰ σταυροθεοτοκία. Ὑπάρχουν ὀλίγαι περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας εἰς τὸ τέλος τῶν Μαθηματαρίων εὔρηται μία συλλογὴ ἐκλεκτῶν κρατημάτων. Σπανιωτέρα εἶναι ἡ περίπτωσις νὰ περιέχωνται, εἰς τὸ τέλος πάντοτε, και τὰ ψαλμικὰ μαθήματα, δηλαδή οἱ καλοφωνικοὶ στίχοι τοῦ Μακάριος ἀνὴρ και τῶν πολυελέων ἐκ τῶν Παπαδικῶν. Εἰς τὰ Μαθηματαρία τοῦ ΙΖ' και ΙΗ' αἰῶνος ἀπαντᾷ ἡ περίπτωσις νὰ περιέχωνται, πρὸ τῆς ἐνότητος τῶν θεοτοκίων μαθημάτων, πολυχρονισμοὶ εἰς πατριάρχας και ἱεράρχας, ὡς και εἰς κοσμικοὺς αὐθέντας, ἰδίως τοὺς τῆς Μολδοβλαχίας. Τοιοῦτοι πολυχρονισμοὶ ἀνθολογοῦνται και εἰς τὰς Παπαδικὰς και Ἀνθολογίας τοῦ ΙΖ' και ΙΗ' αἰῶνος εἰς τὸ τέλος τοῦ ὄρθρου. Ἐνίοτε ἡ ἐνότης τῶν θεοτοκίων προτάσσεται τοῦ ἄλλου περιεχομένου τῶν Μαθηματαρίων.

Ἀνθολόγιον Μαθηματαρίου. Ὁ κῶδιξ εἶναι παράλληλος τοῦ Ἀνθολογίου τοῦ Στιχηραρίου. Ἐν αὐτῷ περιέχονται ἐκλεκτικῶς τὰ εὐφραδέστερα μαθήματα διὰ τὰς μεγάλας ἑορτάς, μικρὰ συλλογὴ κατ' ἤχον θεοτοκίων και τὰ πλέον γνωστά, ὡς διαδεδομένα, κατανυκτικὰ μαθήματα.

Εἰς σπανίας περιπτώσεις τὸ περιεχόμενον ἐνὸς κώδικος συνθέτουν μόνον θεοτοκία μαθήματα, κατ' ἤχον διατεταγμένα συνήθως. Εἰς μίαν τοιαύτην ἐνότητα δυνατὸν νὰ προστίθωνται και ἕτεραί τινες συνθέσεις. Ἐνα τοιοῦτου περιεχομένου κώδικα, ἡ μίαν τοιαύτην ἐνότητα περιεχομένην εἰς ἄλλον κώδικα, δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν Θεοτοκάριον, ἀντιδιαστέλλοντες πάντως τὸν ὄρον ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ Θεοτοκαρίου τοῦ περιέχοντος τοὺς θεοτοκίους κανόνας κατ' ἤχον.

Κρατηματαρίον. Κρατηματαρίον εἶναι τὸ μουσικὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει, πάντοτε κατ' ἤχον διατεταγμένα, τὰ «κράτηματα» τῆς Βυζαντινῆς Μελοποιίας. «Κράτημα» δὲ εἶναι μία σύνθεσις με βασικὸν χαρακτηριστικὸν τὰς ἀσήμους συλλαβάς,

αί ὅποῖαι χρησιμεύουν ὡς κείμενον. Τοιαῦται συλλαβαὶ συνήθως εἶναι· Αἰαίε, Αἰεῖα, Τοτοτο, Τοροροῖ, Τιτιτι, Τιριρι, Ερρερε, Τερερε, Τετετε, Τεριρεμ. Ἀναλόγως τῆς χρήσεως τῶν συλλαβῶν αὐτῶν τὰ κρατήματα φέρονται ὑπὸ τὰ ὀνόματα νενανίσματα, τερετίσματα, τερετισμός. Ὁ ὅρος κράτημα εἶναι συμβατικὸς καὶ δηλοῖ ὅτι αἱ παρεμβολαὶ τῶν τερετισμῶν («κρατοῦν») τὸ μέλος ἐπιμηκύνουσαι τὴν διάρκειαν τῶν ἀκολουθιῶν. Εἰς τὰ παλαιὰ Κρατηματάρια πολλὰ κρατήματα φέρονται ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ὡς ἀηδῶν, ψαλτήρα, κιννύρα, σῦριγξ, ἔθνικόν, περσικόν, ἐμπαχούμ, ναγμές, τροχός, ροδακινᾶτον, τοῦ βασιλέως, ἢ παπαδοπούλα, κλπ.

Ἄπαντα Πέτρου Μπερεκέτη. Εἰς τὴν χειρόγραφον παράδοσιν τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς δὲν ἔχομεν κώδικας περιέχοντας ἀμιγῶς τὰ ἅπαντα ποιήματα ἐνὸς ἐκάστου τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν μελουργῶν, εἰ μὴ μόνον μίαν περίπτωσιν τὰ Ἄπαντα τοῦ Πέτρου Μπερεκέτη (α' τέταρτον ΙΗ' αἰῶνος). Ἄπαντοῦν ἀπὸ τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ εἶναι ἀρκούντως διαδεδομένα. Εἰς τὴν ράχιν τῆς σταχώσεως κωδίκων τινῶν τῶν Ἀπάντων αὐτῶν, ἀναγράφεται· Μπερεκέτης.

Ἐκτὸς αὐτῶν τῶν βασικῶν μουσικῶν κωδίκων ἔχομεν, εἰς νεωτέρους κυρίως χρόνους, καὶ τὰς ἀκολουθοῦσας περιπτώσεις:

Ἀνθολογία Ἐγκόλπιος ἢ Ἐγκόλπιον. Εἶναι κώδιξ μικροῦ βασικῶς μεγέθους, ἱκανοῦ ὅμως πάχους, περιέχων τὰ ἀναγκαιότερα μέλη διὰ τὴν διεξαγωγὴν ἑσπερινοῦ—ὄρθρου—Λειτουργίας καὶ συνήθως ἐκ τῶν ἐμμελεστέρων συνθέσεων. Τοῦτο βεβαίως δὲν ἀποτελεῖ κανόνα καὶ εἰς τὰς ἐγκολπίους Ἀνθολογίας πολλάκις διαβλέπομεν τὴν προτίμησιν εἰς τὰς τοιαύτας ἢ τοιαύτας συνθέσεις τοῦ συγγραφέως, συνήθως ψάλτου, τῶν εὐχρηστων αὐτῶν βιβλίων.

Φυλλάδα. Περιέχει συνήθως τὴν ἀσματικὴν ἀκολουθίαν ἐνὸς ἀγίου ἢ πανηγυρεῶς τινος, καὶ εἴτε εἶναι πλήρης, εἴτε περιέχει τὰ τροπάρια ἐκάτερου τῶν χορῶν κεχωρισμένως. Ἡ Φυλλάδα εἶναι συνήθως μεγάλου μεγέθους βιβλίον, ἀλλ' ὀλιγόφυλλος.

Φυλλάδα ἢ Τετράδιον δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ

ὀλιγόφυλλος κῶδιξ περιέχων συνθέσεις τινὰς αὐτονόμους, ἢ ἄλλας ἀσκήσεις καὶ μουσικὰς σημειώσεις, σχεδὸν πάντοτε προχείρως ἢ ἀτελῶς γεγραμμένας.

Θεωρητικόν. Θεωρητικὰ εἶναι αἱ παντὸς εἴδους θεωρητικαὶ συγγραφαί, ὅταν ἀποτελοῦν αὐτόνομον κώδικα. Εἶναι προτιμότερον νὰ κατονομάζωνται διὰ τοῦ πλήρους τίτλου, τοῦ διδομένου ὑπὸ τοῦ συγγραφέως αὐτῶν, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ προσεπιδηλοῦται.

Αὐτονόμως συνήθως φέρονται αἱ συγγραφαί. *Εἰσαγωγή εἰς τὸ θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς*, ὑπὸ Χρυσάνθου ἐκ Μαδύτων, ἐνὸς τῶν τριῶν διδασκάλων τῆς Νέας Μεθόδου ἀναλυτικῆς σημειογραφίας.—*Μουσικὴ Τέχνη τῆς κοινῆς παραδόσεως καὶ τεχνολογίας*, ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Κώνστα Χίου.—*Του ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἐρωταποκρίσεις τῆς Παπαδικῆς Τέχνης, περὶ σημάδιων, καὶ τόνων, καὶ φωνῶν, καὶ πνευμάτων, κλπ.*, ψευδεπίγραφος διατριβή. Εἰς αὐτὴν τὴν θεωρίαν καὶ πρὸς καταρτισμὸν ἐνὸς πληρεστέρου κώδικος θεωρίας τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς προστίθενται καὶ ἄλλαι ἐπὶ μέρους, ἐπώνυμοι ἢ ἀνώνυμοι, ἐκτενεῖς ἢ βραχεῖαι θεωρητικαὶ διατριβαί, ὡς ἡ τοῦ Γαβριήλ Ἰερομονάχου, τοῦ Μανουήλ λαμπαδαρίου τοῦ Χρυσάφη, τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου, κ.ἄ.

Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα δημιουργοὶ τινες κωδίκων, ἀλλὰ κυρίως ἀντιγραφεῖς τινες ἐκδεδομένων μουσικῶν βιβλίων, ὠνόμασαν τοὺς κώδικας, ἀκολουθοῦντες τοὺς ἐκδότας· Συλλογὰς, Ταμεῖα, Ἀνθολογίας, Κυψέλας, Μελίσσας, Πανδέκτας, Ἐγκόλπια, καὶ τὰ παρόμοια. Εἰς αὐτάς τὰς περιπτώσεις πρέπει νὰ διασαφηνίζεταί ἀκριβῶς τὸ περιεχόμενον τῶν κωδίκων αὐτῶν. Αἱ συλλογαὶ ἀσμάτων κοσμικῶν, χειρόγραφοί τε καὶ ἔντυποι, χαρακτηρίζονται συνήθως διὰ τῶν ὀνομάτων· Εὐτέρπη, Πανδώρα, Τερψιχόρη, Ἀρμονία, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Καὶ τοσαῦτα περὶ τῆς ὀνοματολογίας τῶν χειρογράφων Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

Χωρισμός τῶν μουσικῶν κωδίκων εἰς κατηγορίας ὁμοιοειδοῦς καὶ ἀνομοιοειδοῦς περιεχομένου.

Διὰ τὴν καταλογογράφησιν, τὴν ἀναλυτικὴν δηλαδή περιγραφὴν τῶν μουσικῶν κωδίκων, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ διάκρισις καὶ ὁ χωρισμὸς αὐτῶν εἰς δύο κατηγορίας· πρῶτον, εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ὁμοιοειδοῦς περιεχομένου, καὶ δεύτερον, εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀνομοιοειδοῦς περιεχομένου κωδίκων.

Εἰς τὴν πρῶτην κατηγορίαν ἀνήκουν οἱ κώδικες, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ εἶδος τῆς μελοποιίας, εἶναι τὸ αὐτὸ ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους καὶ ἀποτελεῖ συνήθως σύνθεσιν ἢ ἔργον ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ. Εἰς αὐτάς τὰς περιπτώσεις ἡ ἀναλυτικὴ περιγραφή τοῦ περιεχομένου κατὰ τροπάριον εἶναι ὀπωσδήποτε περισσὴ πολυτέλεια καὶ πάντως ματαιοπονία. Τοιοῦτοι κώδικες ὁμοιοειδοῦς περιεχομένου εἶναι· τὸ Στιχηράριον, τὸ Τριφύδιον—Πεντηκοστάριον, τὸ Δοξαστάριον, τὸ Δοξαστάριον τῶν ἀποστίχων, τὸ Ἀνθολόγιον Στιχηραρίου, ἢ Ἀνθολογία Στιχηραρίου, ἢ Ἐκλογή Στιχηραρίου, αἱ Μεγάλαι Ὑμναι, τὸ Ἀναστασιματάριον, τὸ Εἰρμολόγιον, τὸ Προλογάριον, ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος τοῦ Ἰωάννου Κλαδᾶ, καὶ τὰ παντοῖα Θεωρητικά.

Μία ὁμάς κωδίκων, ἀμιγῶν κατὰ τὸ περιεχόμενον, πολυσυνθέτων δὲ κατὰ τοὺς ποιητὰς—μελουργοῦς τοῦ περιεχομένου αὐτῶν, ἀνήκουν ὀργανικῶς εἰς αὐτὴν τὴν κατηγορίαν. Οἱ κώδικες αὗτοι εἶναι οἱ ἀκόλουθοι· τὸ Καλοφωνικὸν Εἰρμολόγιον, τὸ Κοντακάριον ἢ Οἰκηματάριον, τὸ Μαθηματάριον, τὸ Ἀνθολόγιον Μαθηματαρίου καὶ τὸ Κρατηματάριον. Τὸ περιεχόμενον τῶν κωδίκων αὐτῶν πρέπει νὰ περιγράφεται ἀναλυτικῶς, ἢ τοῦλάχιστον νὰ δίδονται τὰ ὀνόματα τῶν συνθετῶν τῶν περιεχομένων συνθέσεων.

Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ἀνήκουν οἱ κώδικες οἱ περιέχοντες τὰ μέλη τοῦ παπαδικοῦ γένους, αἱ Παπαδικαὶ καὶ αἱ Ἀνθολογίαι δηλαδή, βασικὸν γνῶρισμα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ σύναξις παντοειδῶν συνθέσεων, ποιημάτων πολλῶν ποιητῶν. Ἡ ἀναλυτικὴ περιγραφή τοῦ περιεχομένου αὐτῶν τῶν κωδίκων εἶναι ἀπαραίτητος καὶ ὠφελιμωτάτη, τοσοῦτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον δι' αὐτῆς καὶ μό-

νον δυνάμεθα νὰ καταρτίσωμεν τὰ ἐπὶ μέρους Ἐπαντα ἑνὸς ἐκάστου τῶν ποιητῶν. Τοιοῦτοι κώδικες εἶναι συγκεκριμένως οἱ ἀκόλουθοι· ἡ Παπαδική, τὸ Ψαλτικόν, τὸ Ἀσματικόν, ἡ Ἀνθολογία καὶ ἡ Ἐγκόλπιος Ἀνθολογία, ὡς καὶ αἱ διάφοροι Συλλογαὶ ποικίλων ἄσμάτων τοῦ ΙΘ' κυρίως αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν.

Τὸ Ἀκολουθάριον, ὡς περιέχον ποικίλων εἰδῶν μέλη, ποιήματα διαφόρων ποιητῶν, ταξινομεῖται εἰς αὐτὴν τὴν κατηγορίαν, μολονότι ἡ προσδίδουσα εἰς αὐτὸ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ὁμοιοτάκτου διάταξις τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ καθ' ἑορτὰς θὰ ἐδικαιολόγει ἴσως τὴν κατάταξιν αὐτοῦ εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν κωδίκων καὶ συγκεκριμένως εἰς τὴν χωριστὴν ἐκεῖ ομάδα τῶν πολυσυνθέτων κατὰ ποιητὰς κωδίκων. Τὰ Ἐπαντα τοῦ Πέτρου Μπερεκέτη, καὶ ταῦτα εὐτάκτως διατεταγμένα, εἶναι κώδιξ ὅπωςδήποτε ἀνομοιοειδοῦς περιεχομένου καὶ κατατάσσεται ἀσφαλῶς ἐνταῦθα.

Οἱ κώδικες τῆς χωριστῆς ὁμάδος τῆς πρώτης κατηγορίας, δηλαδή οἱ ἀμιγεῖς κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ πολυσύνθετοι κατὰ τοὺς ποιητὰς, καὶ ἐκ τῆς δευτέρας κατηγορίας τὸ Ἀκολουθάριον καὶ τὰ Ἐπαντα τοῦ Πέτρου Μπερεκέτη, κέκτληται μίαν ἰδιάζουσαν θέσιν καὶ ἀπαιτοῦν ἰδιαιτέραν τινὰ μεταχείρισιν ἐκ μέρους τῶν καταλογογράφων. Καλὸν εἶναι νὰ περιγράφωνται ἀναλυτικῶς οἱ πρῶτοι ἀπαντῶντες τοιοῦτοι κώδικες, ἢ μεταξύ ὁμοίων οἱ ἀντιπροσωπευτικώτεροι, διὰ νὰ χρησιμεύουν ὡς μέτρον συγκρίσεως διὰ τοὺς ὁμοίους των, τῶν ὁποίων θὰ δηλοῦνται μόνον αἱ διαφοραὶ ἐκείνων πρὸς τούτους, ὡς πρὸς τὰ ἐπὶ πλέον ἢ τὰ ἐλλείποντα περιεχόμενα αὐτῶν. Τοῦτο εἶναι μία μεγάλη εὐκολία καὶ ἀπαλλαγὴ ἐκ κόπου πολλοῦ κατὰ τὸ ἔργον τῆς καταλογογραφήσεως μεγάλου ἀριθμοῦ χειρογράφων κωδίκων.

Διακριτικά γνωρίσματα βοηθητικά διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν χειρογράφων Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

Ἡ ὀρθὴ χρονολόγησις τῶν ἀχρονίστων μουσικῶν κωδίκων εἶναι ἐκ τῶν δυσχερεστέρων ὑποθέσεων, τὰς ὁποίας ἀντιμετωπίζει ὁ οἰοσδήποτε συγγραφεὺς ἐνὸς Καταλόγου. Ὁ μὴ εἰδικῶς ἀσχολούμενος φυσικὸν εἶναι νὰ εὕρισκται συχνότερον εἰς ἄπορον θέσιν. Ἀλλὰ καὶ ὁ μουσικὸς ἢ μουσικολόγος ἐνίοτε δυσκολεύεται νὰ χρονολογήσῃ μετὰ βεβαιότητος ἐν μουσικῶν χειρογράφων, ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκείας ἢ τῆς σφαλερότητος τῶν σχετικῶν ἐγχειριδίων περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ὡς ἐτονίσθη καὶ ἀλλαχοῦ. Μεγάλην βοήθειαν εἰς πολλὰς τῶν περιπτώσεων παρέχει ἡ σύγκρισις τοῦ ἀχρονίστου κώδικος πρὸς χρονολογημένους κώδικας, ὁμοίους τοῦ ἢ ἔστω κατὰ προσέγγισιν ὁμοίους τοῦ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον. Τοιαύτη σύγκρισις ὁμῶς δὲν εἶναι πάντοτε ἐφικτή, διὰ διαφόρους λόγους.

Ὁ εἰδήμων, σχεδὸν πάντοτε, δύναται νὰ ἀνεύρῃ ἀσφαλεῖς δείκτας διὰ τὴν χρονολόγησιν, ὅταν ἐγκύψῃ εἰς ἐπιμελεῖ ἑξέτασιν τοῦ περιεχομένου τοῦ κώδικος. Τοιαῦτα διακριτικὰ γνωρίσματα τῆς ἐποχῆς συγγραφῆς ἐνὸς κώδικος εἶναι βασικῶς τὰ ἀκόλουθα·

α) Ἡ γραφὴ τοῦ κειμένου, καὶ εἰς δευτέραν βαθμίδα ἢ τῶν σημαδίων, ἢ ὁποία ποικίλει ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα, ἐξετάζεται δὲ γενικῶς ὑπὸ τῆς παλαιογραφίας καὶ περιττεύει ἐνταῦθα εἰδικώτερος λόγος.

β) Ἡ σημειογραφία τῶν μελῶν, κυρίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Α' περίοδον (I'—IB' αἰῶνες), καὶ τὴν Γ' περίοδον (1670—1814).

γ) Τὸ μέλος τῶν περιεχομένων τροπαρίων. Πλέον συγκεκριμένως· τὰ στιχηρὰ ἰδιόμελα «μετὰ τινος καλλωπισμοῦ» ἀνήκουν εἰς ἐποχὴν μετὰ τὰ μέσα τοῦ IZ' αἰῶνος. Ὁ «καλλωπισμὸς» τῶν στιχηρῶν ἰδιομέλων ἐγκτεται κυρίως—διὰ μίαν ἐξωτερικὴν γνωριμίαν τοῦ πράγματος—εἰς τὴν συχνότητα τῆς θέσεως «οὐράνισμα-θεματισμὸς»⁷ καὶ τῆς συλλαβῆς *ie* εἰς τοὺς «θεματισμούς», μὴ τιθεμένης πρότερον. Οἱ *καλοφωνικοὶ εἰρμοὶ*, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω, ἀπαντοῦν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ IZ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Ὡσαύτως, αἱ πλήρεις *μεγάλαι δοξολογίαι*, καὶ ὅταν παραδίδωνται ἀνωνύμως, εἶναι δημιουργήματα ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ IZ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Πρώτη πλήρης μεγάλη δοξολογία εἶναι ἡ εἰς ἤχον πλ. α' τοῦ Μελχισεδέκ ἐπισκόπου Ραιδεστοῦ (1626). ἀκολουθεῖ ἡ τοῦ Χρυσάφης τοῦ νέου εἰς ἤχον πλ. δ' καὶ ἔπονται, χρονολογικῶς πάντοτε, αἱ

δοξολογίαι τοῦ Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν, Μπαλασίου ἱερέως, Γιωβάσκου Βλάχου, Κοσμᾶ Μακεδόνας, Σταυρινοῦ τοῦ Λαζοῦ, Πέτρου Μπερεκέτη καὶ τῶν ἄλλων ποιητῶν τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ ΙΖ' καὶ ὅλου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Τὸ νέον στιχηραρικὸν μέλος, ἄργον καὶ σύντομον, καὶ τὸ σύντομον εἰρμολογικὸν μέλος, εἶναι συνθέσεις τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦ β' ἡμίσεος αὐτοῦ. Αἱ ἐξηγήσεις ἢ αἰσυντημαίσεις καὶ συντομεύσεις παλαιῶν μελῶν καὶ αἰσυναθροίσεις τῶν «δεινῶν θέσεων» τοῦ Στιχηραρίου εἶναι φαινόμενα κυρίως τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

δ) Πολυχρονισμοὶ τινες περιεχόμενοι εἰς Μαθηματάρια, Παπαδικὰς καὶ Ἀνθολογίας, παρέχουν τὰ ὀνόματα ἐνίοτε πατριαρχῶν, μητροπολιτῶν, ἡγουμένων, ὡς καὶ κοσμικῶν αὐθεντῶν, ἐὰν οὐχὶ τῶν συγχρόνων τοῦ γραφέως τοῦ κώδικος, πάντως καὶ οὐχὶ πολὺ παλαιότερων αὐτοῦ. Εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν χρειάζεται ἀκριβῶς αὐτὴ ἢ ἐπιφύλαξις.

ε) Τὰ ὀνόματα τῶν μελουργῶν τῶν περιεχομένων συνθέσεων. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν ἀσφαλεστέρων διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν κωδίκων, διότι ἢ παρουσία ἢ ἢ ἔλλειψις τοῦ ὀνόματος ἐνὸς ἢ περισσοτέρων σπουδαίων διδασκάλων τῆς μουσικῆς συνιστᾷ τὸ ὄριον ante quem ἢ post quem διὰ τὸν χρόνον συγγραφῆς τοῦ κώδικος. Δυστυχῶς, εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτό, τὰ βιβλία περὶ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς καὶ τῶν μελουργῶν τὰ ὑπὸ τῶν ἐλλήνων συγγραφέων τοῦ ΙΘ' καὶ τοῦ παρόντος αἰῶνος συγγραφέντα, βρίθουν λαθῶν καὶ ἀνακριβειῶν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς μουσικοὺς ποιητάς, κυρίως πρὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος· αἱ δὲ τῶν ξένων μουσικολόγων μελέται ἀναφέρονται, συνήθως συμπτωματικῶς καὶ εἰς ὀλίγας περιπτώσεις εἰδικῶς, μόνον εἰς τοὺς πρὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μελουργοῦς.

Ὅθεν, ἐθεωρήθη πολὺ χρήσιμον νὰ δοθοῦν εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν τὰ ὀνόματα τῶν κυριωτέρων βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν μελουργῶν συνοδευόμενα ὑπὸ μιᾶς χρονολογίας ἀπολύτως ἐξηκριβωμένης ὑπὸ τῶν μελετητῶν ἢ σαφῶς προερχομένης ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν ποιητῶν εἰς ἰδιογράφους αὐτῶν κώδικας. Ὁ χρήσιμος, ὡς πιστεύομεν, αὐτὸς πίναξ τῶν μελουργῶν κατὰ χρονολογικὴν κατὰταξιν, δίδεται κατὰ ἡμίση αἰῶνων.

- β' ἡμισυ ΙΓ' αἰῶνος: Νικηφόρος Ἡθικός (τέλη ΙΓ'—α' τέταρτον ΙΔ' αἰῶνος), Ἀβασιώτης, Θεόδωρος Μανουγρᾶς.
- α' ἡμισυ ΙΔ' αἰῶνος: Ἰωάννης Γλυκὺς ὁ Πρωτοψάλτης (1315—1320, ὡς πατριάρχης), Ἰωάννης Κουκουζέλης ὁ Μαῖστωρ (ἔτος 1309 πρώτη χρονολογημένη μνεία τοῦ ὀνόματός του—κῶδιξ Σιναΐτικὸς 1256), Ξένος ὁ Κορώνης Πρωτοψάλτης (τὸ ἔτος 1336—κῶδιξ Ἀθηνῶν 2458—ἀναφέρεται «λαμπαδάριος»), Κωνσταντῖνος Μαγουλᾶς, Γεώργιος Πανάρετος, Γεώργιος Κοντοπετρῆς, Δημήτριος Δοκειανός, Γρηγόριος Δομέστικος ὁ Γλυκὺς, Θεόδουλος μοναχὸς (περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, Ἀγάθων μοναχὸς—ἀδελφὸς τοῦ Ξένου Κορώνη καὶ Μανουὴλ υἱὸς τοῦ Ξένου Κορώνη (μέσα ΙΔ' αἰῶνος).
- β' ἡμισυ ΙΔ' αἰῶνος: Χαλιβούρης, Φαρβιβούκης, Ἰωάννης Τζακινόπουλος, Βαρθολομαῖος δομέστικος Λαύρας, Ἰωάννης λαμπαδάριος ὁ Κλαδᾶς (σύγχρονος τοῦ πατριάρχου Ματθαίου 1397—1410), Χριστόφορος Μυστάκων.
- α' ἡμισυ ΙΕ' αἰῶνος: Ἰωάννης Λάσκαρις ὁ Σηρπάγανος (1411 ἐντεῦθεν), Μανουὴλ Ἀργυρόπουλος, Μανουὴλ Πλαγίτης, Μανουὴλ Βλατηρὸς (τὸ ἔτος 1425 γράφει τὸν κώδικα Ἰβήρων 985), Δαβίδ Ραιδεστινὸς (γραφεὺς τῶν κωδίκων Λαύρας Ε 173 [ἔτος 1436] Παντοκράτορος 214 [ἔτος 1433], Γεράσιμος ἱερομόναχος Χαλκιεόπουλος, Γρηγόριος Μπούνης ὁ Ἀλυάτης (γραφεὺς τοῦ κώδικος Σινᾶ 1262 [ἔτος 1437] καὶ πολλῶν ἄλλων), Μανουὴλ ἱερεὺς Ἀμπελοκηπιώτης, Μανουὴλ Γαζῆς, Κωνσταντῖνος Μοσχιανός, Φίλιππος Γαβαλᾶς, Γεώργιος Σγουρόπουλος, Νίκων μοναχός.
- β' ἡμισυ ΙΕ' αἰῶνος: Μᾶρκος ἐκ τῆς μονῆς τῶν Ξανθοπούλων ἐπίσκοπος Κορίνθου, Μανουὴλ λαμπαδάριος ὁ Χρυσάφης (τὸ ἔτος 1458 γράφει τὸν κώδικα Ἰβήρων 1120), Ἰωάννης ἱερεὺς Πλουσιαδηνός (1429—1500;).
- α' ἡμισυ ΙΣ' αἰῶνος: Μανουὴλ μέγας Ρήτωρ (1520).
- β' ἡμισυ ΙΣ' αἰῶνος: Ἰωάσαφ ὁ νέος Κουκουζέλης, Κωνσταντῖνος ἐξ Ἀγχιάλου (περὶ τὰ τέλη), Θεοφάνης πατριάρχης ὁ Κα-

ρύκης (ἀπεβίωσε τὸ 1597), οἱ Κρηῖτες μουσικοὶ Βενέδικτος καὶ Ἀντώνιος Ἐπισκοπόπουλος (1569, κ. Σινᾶ 1445), Ἰγνάτιος Φριέλως, Κοσμᾶς Βαράνης, Ἀλωῖσιος ἱερεὺς.

α' ἡμισυ ΙΖ' αἰῶνος: Δημήτριος Νταμίας (μαρτυρεῖται τὰ ἔτη 1602, 1617, 1621, 1624), Γεώργιος Ραιδεστινὸς Πρωτοψάλτης (1611–1638), Γεράσιμος ἱερομόναχος ἀγιορείτης (γραφεὺς τῶν κωδίκων Ἰβήρων 1156, 1161), Μελχισεδὲκ ἐπίσκοπος Ραιδεστοῦ (μαρτυρεῖται τὸ 1626 καὶ ἐντεῦθεν), Κλήμης ἱερομόναχος Λέσβιος ἢ Μυτιληναῖος.

β' ἡμισυ ΙΖ' αἰῶνος: Χρυσάφης ὁ νέος καὶ Πρωτοψάλτης (1655–1680· τὸ ἔτος 1671 γράφει τὸν κ. Ξενοφῶντος 128), Γερμανὸς ἐπίσκοπος Νέων Πατρῶν (τὸ ἔτος 1665 γράφει τὸν κ. Πάτμου 930 καὶ τὸ 1673 τὸν κ. Ἰβήρων 1051), Μπαλάσιος ἱερεὺς καὶ νομοφύλαξ (μαθητὴς Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν· τὸ ἔτος 1672 γράφει τὸν κ. Ἰβήρων 992 καὶ τὸ ἔτος 1701 τὸν κ. Ἰβήρων 1021), Κοσμᾶς Ἰβηρίτης Μακεδῶν (φοιτητὴς τοῦ Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν· γραφεὺς πολλῶν σπουδαιοτάτων κωδίκων· τελευταῖος κῶδιξ αὐτοῦ ὁ Ἰβήρων 1183 τοῦ ἔτους 1692), Δαμιανὸς ἱερομόναχος Βατοπεδινὸς (μαθητὴς τοῦ Κοσμᾶ Μακεδόνος), Μελέτιος ἱερομόναχος Σιναΐτης, Γιωβάσκος Βλάχος (μαθητὴς Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν), Ἀθανάσιος ἱερομόναχος Ἰβηρίτης.

α' ἡμισυ ΙΗ' αἰῶνος: Πέτρος Μπερεκέτης (ἀκμάζει τὴν περίοδον 1701–1725), Ἰωακείμ ἐπίσκοπος Βιζύης ὁ Σαλαμπάσης (μαθητὴς Μπαλασίου ἱερέως· 1713–1717, ἀπεβίωσε τὸ 1720), Παναγιώτης Χαλάτζογλου Πρωτοψάλτης (1728), Ἀντώνιος ἱερεὺς καὶ οἰκονόμος (τὸ ἔτος 1724 γράφει τὸν κώδικα Ἰβήρων 968, Ἰωάννης λαμπαδάριος–Πρωτοψάλτης 1736–1771), Μανουὴλ Γούτας Θεσσαλονικεὺς, Θεοδόσιος ἱεροδιάκονος Χῖος (τὸ ἔτος 1758 γράφει τὸν κώδικα Ἀγ. Παύλου 146/70), Νεκτάριος Γρημάνης ὁ Μυτιληναῖος.

β' ἡμισυ ΙΗ' αἰῶνος: Δανιὴλ λαμπαδάριος–Πρωτοψάλτης (1740–1789), Ἀναστάσιος Ραφτανιώτης, Σεραφεῖμ ἡγούμενος Λαύρας (ἔγραψε πολλοὺς κώδικας, μεταξύ δὲ αὐτῶν τὸν κ. Ἰβήρων

1025 τὸ ἔτος 1773 καὶ τὸν κ. Λαύρας Θ 154 τὸ ἔτος 1786), Θεόδουλος μοναχὸς ἀγιορείτης (μαθητὴς τοῦ Σεραφεῖμ ἡγουμένου Λαύρας), Πέτρος λαμπαδάριος ὁ Πελοποννήσιος (1764–1778;), Κύριλλος πρῶτην Τήνου ὁ Μαρμαρινὸς (τὸ ἔτος 1749 γράφει τὸν κώδικα 305 τῆς Ἱστορ. Ἐθνολ. Ἐταιρείας Ἀθηνῶν), Δημήτριος Λῶτος ὁ Χῖος (μαθητὴς τοῦ Θεοδοσίου ἱεροδιακόνου, γραφεὺς πολλῶν σπουδαίων κωδίκων), Ἰάκωβος Πρωτοψάλτης (δομέστικος 1764–76, λαμπαδάριος 1784–1789, Πρωτοψάλτης 1790–1800), Πέτρος Βυζάντιος (λαμπαδάριος 1789–1800).

α' ἡμισυ ΙΘ' αἰῶνος. Πέτρος Βυζάντιος Πρωτοψάλτης (1800–1805, ἀπεβ. 1808), Κωνσταντῖνος Βυζάντιος Πρωτοψάλτης (β' δομέστικος 1800, α' δομέστικος 1808, λαμπαδάριος 1819, Πρωτοψάλτης 1821–1855), Γρηγόριος λαμπαδάριος–Πρωτοψάλτης (λαμπαδάριος 1813–1819, Πρωτοψάλτης 1819–1821), Μανουὴλ Πρωτοψάλτης 1805–1819), Γεώργιος ὁ Κρήτης (ἀπεβίωσε τὸ 1816), Χουρμούζιος Χαρτοφύλαξ (μαθητὴς Ἰακώβου καὶ Γεωργίου Κρητός, ἀπεβίωσε τὸ 1840), Ἀπόστολος Κώνστας Χῖος (γραφεὺς πολλῶν κωδίκων, περὶ τοὺς τεσσαράκοντα), Μελέτιος–Ματθαῖος ἱερομόναχος Βατοπεδινὸς (πολυγραφώτατος καὶ σπουδαῖος ἐξηγητὴς), Ἰωάσαφ ἱερομόναχος Διονυσιάτης (μαθητὴς τοῦ Χουρμούζιου, πολυγραφώτατος καὶ σπουδαῖος ἐξηγητὴς), Νικηφόρος–Νικόλαος ἱερομόναχος Δοχειαρίτης (πολυγραφώτατος καὶ σπουδαῖος ἐξηγητὴς), Κοσμάς ἀγιορείτης Δοχειαρίτης (τὸ ἔτος 1820 γράφει τὸν κ. Δοχειαρίου 1246), Συνέσιος Ἰβηρίτης, Πέτρος Ἐφέσιος, Θεόδωρος παπᾶ Παράσχου Φωκαεὺς, καὶ οἱ λοιποὶ νεώτεροι καὶ γνωστοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διδάσκαλοι τῆς μουσικῆς.

Δὲν διατρίβομεν περισσότερον ἐνταῦθα. Εἰς τὸ τέλος τοῦ τελευταίου τόμου τοῦ Καταλόγου θὰ ὑπάρχη πίναξ τῶν κωδικογράφων μελουργῶν μὲ τὰς σαφεῖς χρονολογικὰς ἐνδείξεις τὰς παρεχομένας ὑπὸ τῶν κολοφώνων τῶν χειρογράφων αὐτῶν.

Βοηθητικὰ ἐπίσης στοιχεῖα, ἥσσονος σημασίας, διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν κωδίκων εἶναι ἡ μεμβράνη ἢ ὁ χάρτης, ὡς ἐπίσης τὰ ὑδατογραφήματα τοῦ χάρτου καὶ ὁ τύπος τῆς σταχώσεως, ἐνίοτε, τῶν κωδίκων. Ἡ γνῶσις ὅμως αὐτῶν τῶν στοιχείων εἶναι ἀπαραίτητος δι' ὅλους ἐν γένει τοὺς χειρογράφους κώδικας καὶ διὰ ταῦτα δὲν λεπτολογοῦμεν ἐνταῦθα.

Προβλήματα προκύπτοντα κατὰ τὴν καταλογογράφησιν.

Ἐκ τῶν δυσχερεστέρων προβλημάτων, τὰ ὅποια ἀνακύπτουν κατὰ τὴν καταλογογράφησιν καὶ τῶν ὁποίων τὴν λύσιν καλεῖται νὰ δώσῃ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Καταλόγου χειρογράφων Βυζαντινῆς Μουσικῆς, εἶναι ἀναμφισβητήτως ἡ συνωνυμία πολλῶν ποιητῶν, ὅταν εἰς τοὺς κώδικας τὰ ὀνόματα αὐτῶν δὲν συνοδεύωνται ὑπὸ πλεον σαφῶν χαρακτηρισμῶν καὶ κατηγορημάτων, καὶ ἀκολουθῶς ἡ ἀνωνυμία συχνάκις τῶν συνθέσεων. Ἡ ἀνωνυμία, ὅταν παρ' ὅλας τὰς προσπάθειας δὲν αἴρεται, δὲν συμβάλλει τοῦλάχιστον εἰς σύγχυσιν· ἐνῶ ἡ συνωνυμία τῶν ποιητῶν, ὅταν δὲν διασαφηνίζεται, δυσχεραίνει πολλαπλῶς τὴν χρῆσιν τοῦ Καταλόγου.

Εἰς τὴν χειρόγραφον παράδοσιν συνήθως συγχέονται οἱ ἐξῆς μελουργοί· Γρηγόριος ἱερομόναχος (ὁ Γλυκὺς) καὶ Γρηγόριος ἱερομόναχος (Μπούνης ὁ Ἀλυάτης)· Γλυκὺς (Ἰωάννης Πρωτοψάλτης ὁ Γλυκὺς—Γρηγόριος δομέστικος ὁ Γλυκὺς)· Μανουὴλ (ἱερεὺς ὁ Πλαγίτης)—Μανουὴλ (λαμπαδάριος Δούκας ὁ Χρυσάφης)—Μανουὴλ (Γούτας ὁ Θετταλὸς ἢ Θεσσαλονικεὺς)· Χρυσάφης (Μανουὴλ ὁ λαμπαδάριος) καὶ Χρυσάφης (Παναγιώτης ὁ νέος Χρυσάφης καὶ Πρωτοψάλτης)· Παναγιώτης Πρωτοψάλτης (ὁ Χρυσάφης ὁ νέος) καὶ Παναγιώτης Πρωτοψάλτης (ὁ Χαλάτζογλου)· Γεράσιμος ἱερομόναχος (ὁ Χαλκεόπουλος) καὶ Γεράσιμος ἱερομόναχος (ὁ ἀγιορείτης)· Ἰωάννης Πρωτοψάλτης (ὁ Γλυκὺς) καὶ Ἰωάννης Πρωτοψάλτης (ὁ Τραπεζούντιος)· Ἀθανάσιος (ὁ ἀγιορείτης)—(ὁ ἀπὸ Ἀνδριανουπόλεως πατριάρχης)—(ὁ Ἰβηρίτης)· Πέτρος (Μπερεκέτης ὁ μουσικώτατος ὁ Βυζάντιος)—Πέτρος (λαμπαδάριος ὁ μουσικώτατος ὁ Πελοποννήσιος)—Πέτρος (Βυζάντιος ὁ λαμπαδάριος—Πρωτοψάλτης ὁ μουσικώτατος). Τὰ ὀνόματα αὐτὰ κυρίως, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ποιητῶν, ὅταν ἀναγράφονται μόνον τῶν χωρὶς τὰ ἐθνικὰ ἢ τὰ τυχὸν ὀφίμια αὐτῶν, πρέπει νὰ συμπληρῶνται δεόντως διὰ τοῦ γνωριστικοῦ ἐνὸς ἐκάστου κατηγορήματος ἐντὸς ἀγκυλῶν.

Διὰ τὴν ἄρσιν τῆς τε συνωνυμίας καὶ τῆς ἀνωνυμίας ὁ συγγραφεὺς τοῦ παρόντος Καταλόγου ἐβοηθήθη λυσιτελῶς ὑπὸ ἐνὸς ἄλλου, θεμελιακοῦ ὄντος ἔργου διὰ τὴν Βυζαντινὴν Μελουργίαν, τὸν καταρτισμὸν τοῦ ὁποίου εἶχε πρὸ πολλοῦ ἐμπνευσθῆ καὶ εἶχεν ἀρχίσει νὰ πραγματοποιηῇ, συνέχισε δὲ καὶ συνεχίζει τὸν ἐμπλουτισμὸν καὶ συμπλήρωσιν αὐτοῦ μέχρι πλήρους περατώσεώς του. Πρόκειται περὶ ἐνὸς ἄλλου εἴδους Καταλόγου, οὐχὶ πλεον τοῦ περιεχομένου τῶν κωδίκων, ἀλλὰ τῶν εἰδῶν τῆς Βυζαντινῆς Μελοποιίας κατὰ μελουρούς, μὲ τὰ μουσικὰ ἀρκτικά — *Initia Musicalia* — ὄλων τῶν μελῶν.

Ἄλλοις λόγοις, πρόκειται περὶ καταγραφῆς τῆς συνόλου παραγωγῆς τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης κατὰ μελουργούς. Οἱ μελουργοί, ὅλοι ὅσοι ἀπαντοῦν εἰς τὴν χειρόγραφον παράδοσιν, κατεγράφησαν — καὶ συμπληροῦνται — κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν. Ἐνὸς ἐκάστου δίδονται βιογραφικὰ στοιχεῖα καὶ χρονολογία λαμβανόμενα ἐξ αὐτῶν τῶν χειρογράφων καὶ ἀκολουθοῦν παρατιθέμενα τὰ μουσικὰ (μετὰ τῶν ὑμνογραφικῶν, ἐννοεῖται) ἀρκετικὰ τῶν συνθέσεων ἢ ποιημάτων αὐτῶν κατὰ τὴν τάξιν τῆς νυχθημέρου ἀκολουθίας (ἐσπερινὸς — ὄρθρος — Λειτουργία) σταχυολογούμενα ἐκ τῶν πλησιεστέρων ἢ συγχρόνων μὲ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ζῆ καὶ δρᾶ ὁ ἐκάστοτε μελουργός, κωδίκων, καὶ παρέχεται εἰς ἐκάστην σύνθεσιν μία concordanza παραπομπῶν εἰς τοὺς κυριωτέρους κώδικας, συνήθως χρονολογημένους ἢ ἄλλως σπουδαίους, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ συγκεκριμένη σύνθεσις περιέχεται. Εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον καταχωρίζεται ὅσον τὸ δυνατόν πληρεστέρα ἀναγραφή τῆς βιβλιογραφίας διὰ τε τὸν μελουργὸν καὶ τὰ ἐπὶ μέρος ποιήματα αὐτοῦ. Οἱ Φάκελοι αὐτοῦ τοῦ ἔργου συμπληροῦνται παραλλήλως μὲ τὸ ἔργον τῆς καταλογογράφησης ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καὶ κατὰ ταῦτα ἀποτελοῦν τὸ κινητὸν γραφεῖον μου ἀπὸ μονῆς εἰς μονήν. Εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων συνωνυμίας ἢ ἀνωνυμίας ἀνέτρεχον εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ καὶ διὰ τῆς συγκρίσεως ἔλυον τὸν γρῖφον.

Κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ περιεχομένου τῶν Παπαδικῶν καὶ Ἀνθολογιῶν συνήθως, ἀλλὰ καὶ τῶν Μαθηματαρίων, εὐκόλως τίθεται ὁ καταλογογράφος πρὸ τοῦ διλήμματος· νὰ καταγράψῃ μίαν ἐκάστην τῶν συνθέσεων τῶν ὁμοειδῶν ἐνοτήτων, ἢ νὰ ἀντιπαρέλθῃ τὰς λεπτομερείας. Ἐπὶ παραδείγματος· αἱ ἐνότητες τῶν χερουβικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐνιαχοῦ ἀποτελοῦν ὑπὲρ τὰ διακόσια λήμματα. Εἰς αὐτὰς τὰς περιπτώσεις δηλοῦται ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος τῶν ὁμοειδῶν συνθέσεων ἢ σειρῶν συνθέσεων καὶ δίδονται ἀκολούθως μόνον τὰ ὀνόματα τῶν ποιητῶν τῶν περιεχομένων συνθέσεων. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὰς σειρὰς τῶν ὀκτώ κειραγαρίων, τῶν ἰα' ἐωθινῶν, τῶν ὀκτώ (ἀνά ἓν κατ' ἕχρον — τὰ πλείω δηλοῦνται) χερουβικῶν καὶ τῶν ὀκτώ ἐπίσης

κοινωνικῶν τῆς Κυριακῆς *Αἰνεῖτε*. ὅταν ταῦτα ἀποτελοῦν συνθέσεις τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, ἀρκεῖ ἡ δήλωσις ὅτι ἡ σειρά εἶναι πλήρης, μολονότι καὶ τοῦτο περιττεύει.

Μία ἄλλη περίπτωσις δυνατὸν νὰ προβληματίσῃ τὸν καταλογογράφον· καὶ τοιαύτη εἶναι ὁ μὴ ὀρθὸς τύπος τῶν γενικῶν τῶν ὀνομάτων ἐνίων μελουργῶν. Τὰ ὀνόματα δηλαδὴ τῶν μελουργῶν δίδονται εἰς τὴν γενικὴν ὑπὸ τῶν κωδικογράφων σχεδὸν πάντοτε μετὰ τοῦ «κύρ» ἢ «κυροῦ» ἢ «κυρίου» πρὸ αὐτῶν. Ἡ γενικὴ ἐνικοῦ ὅμως ἐνίων ὀνομάτων δίδεται οὕτω· «κύρ Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλους», «Ἰωάννου τοῦ Λασκάρεως ἢ Λασχάρεως ἢ Λάσχαρι», «Ἰωάννου τοῦ Γλυκέως», «Χρυσάφου καὶ Χρυσάφῃ», «Μπερεκέτου καὶ Μπερεκέτῃ καὶ Μπερικέτι», κ.τ.τ. Προκειμένου νὰ διατηρηθῇ τὸ λεκτικὸν τῆς ἐποχῆς τοῦ κώδικος προτιμᾶται ἡ ἀναγραφὴ τῶν καταλήξεων τῶν παρεχομένων ὑπὸ τῶν κωδικογράφων. Ὅταν ὁ συγγραφεὺς τοῦ Καταλόγου χρησιμοποιοῖ τὴν γενικὴν τῶν ὀνομάτων αὐτῶν εἰς τὰ σχόλιά του ἢ εἰς τὸ Γ' μέρος τῆς περιγραφῆς καλὸν εἶναι νὰ προτιμᾷ τὸν ὀρθὸν τύπον. Εἰς τὸν παρόντα Κατάλογον ἡ γενικὴ «τοῦ Γλυκέως», ἐπειδὴ σχεδὸν εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν ἀπαντᾷ ὀρθογραφημένη, διετηρήθη ὡς ἔχει.

Κατὰ τὴν ἀναλυτικὴν περιγραφὴν δὲν τίθεται θέμα ἀξιολογήσεως ποιᾶς τῶν κωδίκων· ὡς τόσον, οἱ χειρόγραφοι κώδικες μεγάλων ἢ πολὺ γνωστῶν μελουργῶν, οἱ χρονολογημένοι κώδικες, οἱ παλαιότεροι κώδικες, οἱ καλλιγραφημένοι καὶ κομψῶς πεποικιλμένοι, ὡς καὶ οἱ παρέχοντες τυπικὰς διατάξεις ἢ ἄλλας χρησίμους διὰ τὰ μέλη καὶ τοὺς μελουργοὺς πληροφορίας κώδικες, τυγχάνουν ἰδιαιτέρας διακρίσεως καὶ περιγράφονται ἀναλυτικῶς καὶ εἰς τὰς ὁμοειδεῖς ἐνότητάς αὐτῶν, διὰ καλυτέραν χρῆσιν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν ἢ διὰ παραπομπὰς εἰς αὐτοὺς ἐξ ἄλλων ὁμοίων πρὸς αὐτοὺς κωδίκων.

3

Η ΚΑΤΑΛΟΓΟΓΡΑΦΗΣΗ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ

Προτεινόμενη μεθοδολογία

Τ Α Υ Τ Ο Τ Η Τ Α

[Αϋξων ἀριθμός] [τοῦ ἐκπονουμένου καταλόγου]

Ἀριθμός βιβλιοθήκης [ἀκριβῆς προσδιορισμός (ὄνομα μονῆς ἢ συλλογῆς) καὶ ταξινομικὸς ἀριθμός]

Προγενέστερη (ἢ ὄχι) καταλογογράφηση [ἀριθμήσεις κ.λπ. ἄλλων καταλόγων, φωτογραφήσεις, κ.ο.κ.]

Χρόνος συγγραφῆς [αἰώνας καὶ (ἐντὸς παρενθέσεως) ἢ συγκεκριμένη χρονολογία (ἐφ' ὅσον παραδίδεται) ἢ πάντως ἢ χρονικὴ περίοδος (α' ἢ β' ἡμισυ, α', β', γ', δ' τέταρτο, κ.λπ.) κατὰ τὴν ὁποία συντάσσεται ὁ κώδικας]

Ὑλῆ, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι γραμμένος ὁ κώδικας [χαρτί, περγαμηνή, πάπυρος, κ.λπ.]

Διαστάσεις (φύλλων) [ὑψὸς καὶ πλάτος, σὲ ἑκατοστὰ]

Ἀριθμὸς φύλλων [στὸ κυρίως χειρόγραφο ἢ (ἀνὰ φύλλα ἢ ἀνὰ σελίδες) ἀρίθμηση ἀραβικὴ (σημειώνουμε καὶ τὶς ἐνδεχόμενες διορθώσεις)· τυχὸν προτασσόμενα ἢ ἐπιτασσόμενα τοῦ κώδικος φύλλα (παράφυλλα) σημειώνονται δι' ἑλληνικῆς ἀρίθμησης, μὲ κεφαλαῖα καὶ πεζά, ἀντιστοίχως, στοιχεῖα]

Χαρακτηρισμὸς-τίτλος τοῦ κώδικος [τὸ ὄνομα τοῦ χειρογράφου· ἀκριβῆς περιγραφή τοῦ εἴδους τοῦ κώδικος]

Σημειογραφία [ἢ πρωτότυπος, ἢ μεταβατικὴ ἐξηγητικὴ, ἢ τῆς Νέας Μεθόδου, ἢ (σπανιώτερα) ἢ τοῦ Λεσβίου συστήματος, ἢ ἀλφαβητικὴ τοῦ Βουκουρεστίου, κ.λπ.]

Κωδικογράφος [ἀναλυτικὰ τὸ ὄνομά του, ἐφ' ὅσον παραδίδεται (ὡς ἐξῆς: χογφ. τοῦ δεῖνα...)]

Ἰδιαιτέρες μνεῖες [περὶ τῆς ὁποίας σπουδαιότητος τοῦ κώδικος· σημειώνουμε, γὰρ παράδειγμα, ἂν περιέχονται· προθεωρία, ἐξηγήσεις, συντμήσεις, καλλωπισμοὶ ἢ ἄλλα μουσικολογικῶς ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Ακριβής μεταφορά τῶν ἀπαντωσῶν στοῦ χειρόγραφο ἀρκτικῶν ἀναγραφῶν ἐκάστου μελοποιήματος [γιὰ τὴν ἀκρίβεια, μεταφέρονται (οὐσιαστικά) οἱ ἀρκτικές ἀναγραφές ἐκάστης ἐνότητος μελοποιημάτων]

Γιὰ κάθε σύνθεση ζητοῦνται χαρακτηρισμὸς τῆς συνθέτης τῆς ἤχους τῆς ἀρκτικῆς τῆς. Προσθέτουμε, ἂν χρειάζεται, καὶ δικές μας μουσικολογικὲς διευκρινήσεις

Οἱ ἀνωτέρω ἀναγραφές μεταφέρονται ὀρθογραφημένες· καταβάλλεται δὲ προσπάθεια νὰ συμπληρωθοῦν, ὅπου αὐτὸ ἀπαιτεῖται. Αὐτὲς οἱ συμπληρώσεις ἀφοροῦν: εἰδικότερες μουσικολογικὲς ἐπισημάνσεις γιὰ τὸ εἶδος κάθε συνθέσεως/ προσπάθεια ταυτίσεως ἀνεπιγράφων συνθέσεων/ δήλωση ψευδεπιγράφων συνθέσεων/ προσπάθεια περαιτέρω διευκρινήσεως τῆς ταυτότητος τοῦ μελοποιοῦ (πολλῶν δὲ μᾶλλον ἂν αὐτὸς πλημμελῶς ἢ ἀσαφῶς μαρτυρεῖται)/ ἀνάλογη προσπάθεια περαιτέρω διευκρινήσεως τῆς ταυτότητος τοῦ ἤχου τῆς συνθέσεως (συμπληρώνουμε, συνήθως [ἐντὸς ἀγκυλῶν], τὴν λέξη ἤχος)/ τυχόν παραλλαγές ἢ ἀτέλειες τῆς συνθέσεως

- Ταξινόμηση τῶν περιεχομένων μελοποιημάτων ὄχι μόνον κατὰ ἐνότητες [ἀνοιξαντάρια, κεκραγάρια, πασαπνοάρια, δοξολογίες, χερουβικά, κοινωνικά, κ.ο.κ.] ἀλλὰ καὶ ἀνὰ ἀκολουθίες [ἐσπερινός, ὄρθρος, λειτουργία, κ.λπ.]

Κάθε ἀκολουθία (ποὺ στίς μὲν Παπαδικὲς ἢ Ἀνθολογίες εἶναι ἐμφανῶς τρεῖς [ἐσπερινός, ὄρθρος, λειτουργία], ἀλλὰ σὲ κώδικες ἄλλου εἴδους λαμβάνουν τὴ μορφή ἐπὶ μέρους τμήματος τοῦ χειρογράφου [γιὰ παράδειγμα: σὲ Στιχηράριο τὰ μέρη διακρίνονται ἀνὰ μῆνα ἢ ἀνὰ περίοδο (ἐνιαυτός, Τριώδιο, Πεντηκοστάριο, κ.λπ.)· σὲ Εἰρημολόγιο τὰ μέρη διακρίνονται (ἀναλόγως) ἀνὰ ἀνθολογούμενη ἀκολουθία ἢ ἀνὰ ἐνότητες ὠδῶν, κ.λπ.]) πρέπει ἐμφανῶς νὰ συνιστᾷ αὐτοτελῆ παράγραφο

Σὲ κάθε ἐνότητα μελοποιημάτων (ἰδιαίτερος στίς ἐκτενεῖς καὶ πολυώνυμες βυζαντινὲς συνθέσεις) ἐπεμβαίνουμε ἐσωτερικά, περιγράφοντας ἀναλυτικὰ τὸ περιεχόμενό τῆς· συνήθως πρόκειται γιὰ ἐπὶ μέρους στίχους, ἢ γιὰ ὁμοειδεῖς συνθέσεις διαφόρων μελουργῶν καὶ σὲ διαφόρους ἤχους [τὸ σύννηθες περιγραφικὸ σχῆμα ἀπαιτεῖ μετὰ τὴ μεταφορὰ τῆς σχετικῆς ἀρκτικῆς ἀναγραφῆς (καὶ ὑπὸ τὴ φράση ἀνθολογοῦνται ἀναλυτικὰ οἱ ἀκόλουθοι στίχοι ἢ περιλαμβάνονται συγκεκριμένα οἱ ἐξῆς συνθέσεις ἢ ἄλλες παρόμοιες) τὴ δημιουργία μικρότερης παραγράφου, περιλαμβανοῦσης τὴν ἀκριβῆ ἀνάλυση τῶν περιεχομένων τῆς ἐν λόγῳ ἐνότητος

Δηλώνουμε πάντα τὸ πρῶτο καὶ τὸ τελευταῖο φύλλο (ἢ τίς σελίδες) στὸ πλαίσιο τῶν ὁποίων ἀνθολογεῖται εἴτε, γενικότερα, δεδομένη ἐνότητα μελοποιημάτων εἴτε, εἰδικότερα, συγκεκριμένη σύνθεση (ἢ στίχος, ἢ ἐπὶ μέρους τμήμα συνθέσεως)

Ὁ κολοφών (κωδικογραφικὸ σημεῖωμα) καὶ ἄλλες σημειώσεις τοῦ γραφέως, καθὼς καὶ ὅσα κτητορικὰ ἢ ὁμοειδῆ ἱστορικὰ σημεῖωματα ἀπαντοῦν στὸν κώδικα, μεταφέρονται πιστῶς, μὲ τὴν ὀρθογραφία τους (δηλώνουμε, ἐπίσης, μὲ κάθετες γραμμές, καὶ τὴν ἐναλλαγὴ τῶν στίχων)

ΚΩΔΙΚΟΛΟΓΙΚΑ

Κατάσταση [ἄριστη, πολὺ καλή, ἄρκετὰ καλή, κακή, κ.λπ.]

Στάχωση [δέρμα ἢ πανί (χρῶμα), ξύλινες πινακίδες ἢ χαρτόνια βιβλιοδεσίας, συνδετήρες καὶ θηλυκωτήρες, σχέδια καὶ κοσμήματα στὰ ἐξώφυλλα ἢ στὴ ράχη (περιγραφή, ὕλη, κ.λπ), χρῶμα στὸ ἐξωτερικὸ τμήμα τῶν ἐξωφύλλων)

Αρίθμηση φύλλων [προϋπήρχε (καὶ ἂν ναί, ποῦ καὶ πῶς γραμμένη· ἐπίσης, ἀνὰ φύλλα ἢ ἀνὰ σελίδες) ἢ ἔγινε ἀπὸ ἐμᾶς· τυχὸν διαταραχές (παραλείψεις ἢ ἐπαναλήψεις ἀριθμῶν, κ.λπ)]

Τετράδια [ἀριθμοῦνται (καὶ ἂν ναί, ποῦ καὶ πῶς) ἢ ὄχι ἀκεραιότητα χειρογράφου]

Συμπίληση χειρογράφων

Κομμένα φύλλα

Ἄγραφα φύλλα

Χάρτης [χρῶμα, πάχος, στιλπνότητα, ποιότητα]

Υδατογράφημα [ἀπλὴ περιγραφή (βάσει εἰκονιζομένου σχεδίου ἢ ἀναγραφομένης χρονολογίας) ἢ καὶ παραπομπὴ στὸ κλασικὸ ἔργο τοῦ Briquet]

Γραφή [ἐπιμέλεια, πυκνότητα, καλαισθησία]

Ἔνας ἢ περισσότεροι γραφεῖς

Στίχοι διπλοῖ [πόσοι (ἀριθμητικὰ) καὶ ποιές ἀκριβῶς διαστάσεις καταλαμβάνουν]

Περιθώρια [κανονικά, μεγάλα, μικρά, ἀνισοειδῆ, ἀνύπαρκτα, κ.λπ.]

Μελάνη [ἀκριβεῖς χρωματικὲς ἀποχρώσεις (ἐπισήμανση, συνήθως, τῆς διχρωμίας), τυχὸν παραλλαγές ἢ διακυμάνσεις στὸ σύνολο τοῦ χειρογράφου]

Πρωτογράμματα [ώραῖα, κομψά, καλλιτεχνικά]

Ἐπίτιλα [χρῶμα, περιγραφή, κ.λπ.]

Σημειογραφία [ἢ πρωτότυπος, ἢ μεταβατικὴ ἐξηγητικὴ, ἢ τῆς Νέας Μεθόδου· σπάνια ἄλλα νεώτερα σημειογραφικὰ συστήματα (λέσβιο σύστημα, ἀλφαβητικὴ Βουκουρεστίου, κ.λπ.) ἢ ἀκόμη σπανιώτερα παλαιότερες ἐκδοχὲς τῆς σημειογραφίας (Chartre, Coisloin, κ.λπ)]

Γραφεύς [ὄνομα· ἀπὸ ἀσφαλῆ πληροφορία (κολοφῶνας ἢ ἄλλες ὁμοειδεῖς μαρτυρίες), ἢ κατ' εἰκασίαν (βάσει ταυτίσεως τῆς γραφῆς ἢ ἄλλων σχετικῶν ἐνδείξεων)]

Πότε γράφει [ἀπὸ ἀσφαλῆ πληροφορία (κολοφῶνας ἢ ἄλλες ὁμοειδεῖς μαρτυρίες), ἢ κατ' εἰκασίαν (βάσει ταυτίσεως τῆς σημειογραφίας ἢ ἄλλων ἱστορικῶν ἐνδείξεων καὶ μουσικολογικῶν κριτηρίων)]

Καταγωγή-κτήτωρ

Ἀξία κώδικος

Σημειώσεις-Ενθυμήσεις [μεταφέρονται με την ακριβή ορθογραφία και
έπισημανση αράδων γραφής]

Βιβλιογραφία [ἀποκλειστικῶς σχετική με τὸν κώδικα (ἐφ' ὅσον ὑπάρχει)]

ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ-ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

- Μουσικολογική αποτίμηση [έπισκόπηση του συνόλου της ύλης του κώδικος (τυπική διάταξη των περιεχομένων ή τυχόν παραλλαγές και μίξεις ρεπερτορίου που χρήζουν ειδικότερου σχολιασμού. Έπιπλέον· σχολιασμός τυχόν (άπαντωσών στο συγκεκριμένο χειρόγραφο) μαρτυριών που αλλάζουν γνωστά μουσικολογικά δεδομένα ή προσθέτουν άγνωστες ως τώρα μουσικολογικές πληροφορίες] και περί του κωδικογράφου [έξιχνίαση της ταυτότητός του· γνωστός ή άγνωστος (βιβλιογραφία)· λοιπή κωδικογραφική του δραστηριότητα (παραπομπές)]
- Ιστορική αποτίμηση [Σχολιασμός και βιβλιογραφικός υπόμνηματισμός (έφ' όσον αυτό είναι έφικτό) ζητημάτων-προσώπων-καταστάσεων που προκύπτουν από τὰ περιεχόμενα στον κώδικα ιστορικά ή κτητορικά σημειώματα· απόπειρα προσδιορισμού ταυτότητας κτήτορος ή ανίχνευση μετακινήσεων και λοιπών "περιπετειών" κατά τη χρήση του χειρογράφου]
- Δημιουργία δύο (τουλάχιστον) πινάκων ως έξής:

Α'. Οί αναφερόμενοι μελοποιοί

Κατ' αλφαβητική διάταξη σημειώνονται κατ' όνομα οί αναφερόμενοι στον κώδικα μελοποιοί· για καθένα δίνονται (σε μία συμπυκνωμένη πρόταση) χρήσιμα βιοεργογραφικά στοιχεία (ιδιότητες, έποχή δράσεως, ή, έφ' όσον είναι γνωστές, ήμερομηνίες γεννήσεως και θανάτου), κυρίως όμως σημειώνεται αναλυτικά ή περιι αυτού υπάρχουσα **βιβλιογραφία**. Ακολουθεί αναλυτικός κατάλογος των περιεχομένων στο συγκεκριμένο χειρόγραφο μελοποιημάτων τους (συντάσσεται κατά τὰ τρία γένη [κατά σειράν· παπαδική, στιχηράριο, είρμολόγιο] και κατά τη διάταξη των ακολουθιών του εκκλησιαστικού νυχθημέρου ή του ένιαυτου) και μουσικολογικός υπόμνηματισμός τους (δηλαδή εάν είναι έξηγημένα, και από ποιόν, ή εάν είναι δημοσιευμένα και ποῦ, κ.ο.κ.)

Β'. Τὰ άνθολογούμενα μέλη

Καταγράφονται έδῶ όχι μόνον τὰ γνωστά από τον παραπάνω πίνακα μέλη έπωνύμων μελοποιών, αλλά κυρίως όσα μελοποιήματα άδήλως άνθολοῦνται στο χειρόγραφο. Έπιχειρείται, όμοίως, έδῶ ένας ειδικότερος μουσικολογικός, βιβλιογραφικός και έκδοτικός υπόμνηματισμός, δηλαδή· χαρακτηρισμοί και είδη των συγκεκριμένων μελοποιημάτων· τυχόν υπάρχουσα περιι συγκεκριμένου είδους (π.χ. πολυελέου, χερουβικού, κοινωνικού, κ.λπ.) είδική βιβλιογραφία· έκδόσεις και έντυπη γενικότερα διάδοση συγκεκριμένων μελοποιημάτων (τό τελευταίο άφορᾶ κυρίως όψιμα μέλη της Νέας Μεθόδου).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Η ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Καταγεγραμμένες Μέθοδοι: Προβλήματα και Διδάγματα/ 3-40

2. Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΩΔΙΚΟΛΟΓΙΑ:

Απαραίτητα και χρήσιμα δεδομένα/ 41-64

3. Η ΚΑΤΑΛΟΓΟΓΡΑΦΗΣΗ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ:

Προτεινόμενη μεθοδολογία/65-72

